

Tomasz JUREK*

<https://orcid.org/0000-0002-5055-9684>

**[rec.] Edward Wilczkowski, Władimir Pasicznik,
Eligiusz Małolepszy, Anastazja Wilczkowska,
*Systemy wychowania fizycznego w edukacji szkolnej
w wybranych krajach*, Piotrków Trybunalski 2019,
ss. 292**

Jak cytować [how to cite]: Jurek T., [rec.] Edward Wilczkowski, Władimir Pasicznik, Eligiusz Małolepszy, Anastazja Wilczkowska, *Systemy wychowania fizycznego w edukacji szkolnej w wybranych krajach*, Piotrków Trybunalski 2019, ss. 292, „Sport i Turystyka. Środkowoeuropejskie Czasopismo Naukowe”, t. 2, nr 3, s. 175–179.

Międzynarodowy kwartet autorów: Edward Wilczkowski, Władimir Pasicznik, Eligiusz Małolepszy, Anastazja Wilczkowska (kolejność podana na okładce i stronie tytułowej), przygotował wspólną monografię ukazującą systemy wychowania fizycznego we współczesnych programach szkolnych czternastu wybranych krajów z trzech kontynentów. Autorzy poddali analizie szkolną kulturę fizyczną w dziesięciu krajach europejskich (Czechy, Finlandia, Francja, Grecja, Niemcy, Norwegia, Polska, Szwecja, Ukraina, Wielka Brytania), dwóch azjatyckich (Chiny, Japonia), jednym euroazjatyckim (Rosja) oraz Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej. Dlaczego dokonali takiego wyboru, nie wyjaśniają szczegółowo, pisząc tylko, że w tych krajach występują interesujące tradycje w odniesieniu do realizacji treści programowych wychowania fizycznego oraz organizacji i realizacji pozaszkolnych zajęć sportowo-rekreacyjnych z dziećmi

* prof. dr hab., Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, Katedra Humanistycznych Podstaw Kultury Fizycznej i Turystyki; e-mail: t.jurek@awf-gorzow.edu.pl

i młodzieżą. Pragnęli zatem zaprezentować państwa i narody o bogatej spuściźnie historycznej z zakresu wychowania fizycznego, tworzących już w przeszłości oryginalne systemy wychowawczo-sportowe. Z tak dokonanym wyborem należy się zgodzić i zaakceptować grupę omawianych krajów.

Praca posiada charakter analityczno-przeglądowy, o czym świadczy fakt wykorzystania istniejącej literatury przedmiotu, bez wykazania nowych źródeł, chociażby drukowanych, wnoszących nowe ustalenia, aczkolwiek niektóre pozycje piśmiennictwa noszą znamiona drukowanych tekstów źródłowych. Autorzy nie dokonali takiej kwalifikacji, zapewne uznając wspomniane teksty za opracowania. Nie obniża to wysokiej oceny zastosowanej bazy bibliograficznej, która ogółem zawiera 278 pozycji. Znajdują się tam prace wydane w Polsce oraz za granicą, najstarsze z początku XX wieku. Dziwi tylko wyszczególnienie cyrylicą autorów i ich dzieł (s. 282–290, pozycje 130–278), które ukazały się w tym kręgu językowym. Stanowi to pewien problem, zwłaszcza dla młodszego pokolenia czytelników, którzy nie znają takich liter i będą mieli problem z odczytaniem nazwisk twórców i tytułów aż 149 opracowań. Ewentualnie można było przetłumaczyć ten fragment na język polski i podać w nawiasach polskie tytuły tych pozycji literatury lub zastosować polskie litery w bezpośredniej formie zapisu. Warto o tym pamiętać w kolejnych wydaniach tej skądinąd ciekawej książki, być może poszerzonej o kolejne analizowane systemy wychowania fizycznego, co z pozycji potencjalnego czytelnika proponuję.

Struktura książki nadrzędnie nawiązuje do układu problemowego, często spotykanego w pracach o profilu historycznym i przeglądowym, a wewnątrz poszczególnych podrozdziałów zastosowano porządek chronologiczny. Taką konstrukcję należy zaaprobować, uznając jej kompletność i zasadność w ujęciu treści omawianego opracowania. Pracę otwiera wstęp o charakterze metodologicznego wprowadzenia, w którym autorzy określają zakres tematyczny, wyjaśniają główne pojęcia, dokonują krótkiej oceny istniejącej literatury i wykazują znaczenie wychowania fizycznego w życiu społeczeństw. Podają, że „nadrzędnym celem badań jest wyłonienie głównych tendencji w procesie powstawania, rozwoju, specyfiki oraz ustalenia podstawowych zasad w funkcjonowaniu systemów wychowania fizycznego w różnych krajach świata”. Wyjaśniają zastosowaną konstrukcję i zapowiadają wiodące zagadnienia w poszczególnych rozdziałach. W ich opinii monografia jest adresowana przede wszystkim do nauczycieli wychowania fizycznego w szkolnictwie podstawowym, średnim i wyższym oraz trenerów, studentów i doktorantów z zakresu wychowania fizycznego. Myślę, że ten krąg potencjalnych odbiorców można rozszerzyć o studentów innych kierunków i specjalności pedagogicznych, m.in. nauczania początkowego.

Rozdział I został zatytułowany *Aktualność modernizacji systemów wychowania fizycznego w szkołach ogólnokształcących w różnych krajach świata* i stanowi podbudowę teoretyczną dla głównej części, którą tworzy rozdział II. W skali globalnej autorzy przybliżają kierunki i wyniki badań nad najważniejszymi tenden-

cjami, procesami i zjawiskami typowymi dla współczesnego wychowania fizycznego. Zestawiają programy wychowania fizycznego różnych krajów i ich wymiar godzinowy (w skali tygodnia). Przybliżają opinie uczniów na temat zajęć sportowych. Wskazują na rolę, jaką odgrywa Europejskie Towarzystwo Wychowania Fizycznego (EUPEA), oraz przywołują wciąż mało znaną *Deklarację madrycką* z 1991 roku, będącą konstytucją wychowania fizycznego, która powinna obowiązywać we wszystkich systemach szkolnych. W podsumowaniu autorzy informują, że w większości krajów świata na lekcje wychowania fizycznego przeznaczają się 2–3 godziny tygodniowo, najwięcej (3–4 godziny) w klasach młodszych. Za największy mankament uznają prowadzenie zajęć wychowania fizycznego w młodszych klasach przez wychowawców klas, bez przygotowania specjalistycznego. To zjawisko, występujące również w Polsce, od lat spotyka się z powszechną krytyką teoretyków i praktyków wychowania fizycznego. Autorzy obserwują i definiują zjawisko „usportowienia społeczeństwa”, mające pozytywny wpływ na programy szkolne, które są coraz bogatsze w zajęcia różnych dyscyplin sportu, zwłaszcza gier zespołowych, co w ich ocenie wynika z coraz powszechniejszego przekazu medialnego i popularyzacji rekreacji ruchowej.

Jak już wspomniano, główny trzon książki stanowi najobszerniejszy, liczący aż 200 stron, rozdział II zatytułowany *Osobliwości wychowania fizycznego uczniów w różnych stronach świata*, który wyraźnie dominuje w narracji. Można się spierać z autorami o zastosowanie słowa *osobliwość*, które oznacza wyjątkowe zjawisko, dziwo, wyjątek, tymczasem w tej części ukazano narodowe systemy wychowania fizycznego i tak mógł brzmieć tytuł rozdziału. W poszczególnych podrozdziałach omówiono czternaście krajów i występujące w nich systemy wychowania fizycznego. Trudno odgadnąć klucz, jaki zastosowali autorzy, ustalając kolejność, która nie jest ani alfabetyczna, anichronologiczna, geograficzna czy inna. Najważniejsze, że znalazły się nich cenne, bardzo rzadko spotykane w Polsce informacje na temat kształcenia w dziedzinie wychowania fizycznego w kilkunastu krajach położonych na trzech różnych kontynentach. Warto podkreślić, iż opis zawiera niezbędne dane o poszczególnych państwach oraz szeroką perspektywę historyczną, na tle której ukazano rozwój współczesnego systemu sportowego w szkolnictwie, z uwarunkowaniami społeczno-politycznymi i ekonomiczno-kulturowymi, a częściowo ze specyficznymi warunkami natury organizacyjnej, kadrowej, materialnej. Dzięki temu łatwiej zrozumieć współczesny kształt wychowania fizycznego w danym kraju, który jest pochodną wielu czynników, często zakorzenionych w przeszłości. Podobnie jak w rozdziale wcześniejszym zastosowano wnioski końcowe, przypisane tym razem z osobna do każdego podrozdziału. Może warto też było wysunąć wnioski końcowe w skali całego rozdziału, wyłaniające podobieństwa i różnice pomiędzy poszczególnymi systemami, ciekawe z komparatystycznego punktu widzenia.

Ostatni rozdział pt. *Nowatorskie systemy muzyczno-ruchowego wychowania dzieci i młodzieży szkolnej* liczy 38 stron i zawiera sześć podrozdziałów. Dotyczą

one następujących zagadnień: gimnastyki rytmicznej Emila Jagues-Dalcrozea, koncepcji wychowania muzyczno-ruchowego Carla Orffa, metody ekspresji ruchowej Rudolfa Labana, rytmicznej gimnastyki Alfreda i Marii Knessów, choreoterapii jako metody psychofizycznego uzdrowienia dzieci i młodzieży szkolnej, zastosowania muzyki na lekcjach wychowania fizycznego w szkołach ogólnokształcących. Rozdział odbiega wprawdzie od głównego nurtu książki, wedle tak przyjętego założenia można było bowiem ukazać inne towarzyszące aspekty wychowania fizycznego, np. patriotyczne, kulturowe, militarne. Autorzy wyjaśniają, że „zaletą owych systemów jest ukierunkowanie ich na wszechstronny, psychofizyczny, estetyczny rozwój jednostki, drogą aktywizacji estetycznej, reakcji dzieci i młodzieży na oddziaływanie muzyki na ich ruchową działalność, aktualizację twórczego potencjału osobowości; kształtowanie percepcji piękna, popularyzację aktywnego sposobu życia”. Spośród wniosków końcowych warto przytoczyć ostatni, podkreślający znaczenia muzyki podczas lekcji wychowania fizycznego. Autorzy piszą, że muzyka umiejętnie połączona z ruchem (ćwiczeniami rytmicznymi, tanecznymi, ogólnorozwojowymi, gramami ruchowymi), które są stosowane na lekcjach wychowania fizycznego, realizuje funkcję intensyfikacyjną, poznawczą, relaksacyjną, dyscyplinującą oraz jest środkiem pomagającym uczniom lepiej opanować techniki wykonywania ćwiczeń fizycznych. Gdy jest odpowiednio dobrana przez nauczyciela, to efektywnie oddziałuje na uczniów i wywołuje u nich pozytywne emocje.

Rozważania autorów wieńczy ostatnia część w postaci jedenastu wniosków końcowych. W zwartej formie nawiązują do podjętego tematu i prezentują zwięzłe podsumowanie zamieszczonych w książce zagadnień. Za szczególnie ważne należy uznać stwierdzenie, że w drugiej połowie XX wieku w większości krajów świata, w porównaniu z poprzednimi okresami dziejowymi, dokonano znaczącego postępu w obszarach funkcjonowania systemu wychowania fizycznego w szkołach ogólnokształcących. W wielu państwach zostały zatwierdzone oświatowe, państwowe standardy w obszarze wychowania fizycznego, na podstawie których określono zakres kompetencji nauczyciela wychowania fizycznego. Jak konkludują, do znaczącego wzrostu roli wychowania fizycznego przyczyniły się również społeczne i lokalne organizacje sportowe. W latach 80. i 90. XX wieku większość krajów przyjęła ustawy o wychowaniu fizycznym i sporcie, które zwiększały wymiar lekcji wychowania fizycznego do 3–5 godzin tygodniowo. Autorzy nie pokusili się jednak o próbę szczegółowej oceny i porównania systemów wychowania fizycznego w poszczególnych krajach, ograniczając się do opinii, że w szeregu krajów (Stany Zjednoczone Ameryki Północnej, Szwecja, Niemcy, Wielka Brytania), środowisko społeczne, regionalne stowarzyszenia sportowe, instytucje ściśle współpracują ze szkołami, pomagają w organizacji zawodów i imprez sportowych, rekreacji ruchowej i turystyce.

Za autorami książkę można rekomendować zwłaszcza nauczycielom i studentom wychowania fizycznego. Jest pierwszą na polskim rynku wydawniczym

starannie opracowaną pozycją o współczesnych zagranicznych systemach (ideach, programach, treściach, skutkach) wychowania fizycznego na przykładzie czternastu krajów z trzech kontynentów. W myśl powiedzenia J.R. Kiplinga (1865–1936) – angielskiego pisarza i laureata Literackiej Nagrody Nobla – „Nie zna Anglii ten, kto zna tylko Anglię”, można stwierdzić, że poznanie innych systemów wychowania fizycznego pozwala na ich tle lepiej zrozumieć polskie dokonania w tej dziedzinie oraz z osobna każdego innego kraju.